

Projektbeskrivelse

KARAKTER DANNELSE

KARAKTER DANNELSE

ANLEDNING OG INDLEDNING

I Danmark står bekymrende mange børn psykisk sårbare og socialt svagt. Børne- og skolelivet vakler i en opbrudstid med mistrivsel og sårbar eksistens.

Vi ser det dagligt på danske folkeskoler: børn og unge der mistrives, har lavt selvværd, mangler livsmod, er ensomme, taler grimt, mobber hinanden, mister læringslysten, har voldelig adfærd, overskrider grænser eller isolerer sig med psykisk mistrivsel. De har ondt i livet og står svagt i samlivet. De sociale relationer, den sociale ansvarlighed og livsmodet er kort sagt vaklende i Folkeskolen.

Børn, unges og det skolefaglige liv og samliv kalder på karakterdannelse.

En karakterdannelse, som former børn og unge med livsoplysning til livsduelighed i deres liv, tid, fællesskab og samfund. En karakterdannelse, som skaber et menneskes selvstændighed og personlighed af individuel integritet, moralsk ordentlighed og social ansvarlighed.

Vi vil derfor skabe en ny faglig bevidsthed og bevægelse om karakterdannelse i folkeskolen. I et treårigt projektforsøg bygger vi "Center for Karakterdannelse" op fra neden. Vi er 10 skoler, 6 kommuner, 10 fageksperter og 10 fagorganisationer. Sammen udvikler, udfolder og udbreder vi karakterdannelse.

De 10 skoler bliver udviklingshuse for karakterdannelse. Ledere, lærere og pædagoger på de 10 skoler udvikler over 3 år - i et projektfællesskab med eksperter og fagorganisationer - nye let tilgængelige og praksisnære materialer og metoder til brug i folkeskolen.

Projektets fageksperter er blandt andre
Per Schultz Jørgensen (nu posthumt) og Svend Brinkmann.

Vi vil *inspirere, motivere* og *udruste* skolekultur og pædagogisk faglighed på 10 skoleområder, hvor karakterdannelse og kompetenceuddannelse integreres, og dermed øger 10 karaktertræk som vedholdenhed, selvkontrol, tillid, viljestyrke, nysgerrighed, ansvarlighed, engagement, empati, taknemmelighed og livsmod.

I denne projektbeskrivelse kan du læse mere om projektet.

www.karakterdannelse.dk

KARAKTER DANNELSE

INDHOLDSFORTEGNELSE

Anledning og indledning	2
Indholdsfortegnelse	3
Projektets nestor: Per Schultz Jørgensen	4
Formål: Center for Karakterdannelse	5
Tids- og udviklingsplan: Forløb over tre år	6
Udbredelse: Fra skole til samfund	7
Præsentation: 10 fagekspertes	8
Præsentation: 10 folkeskoler	9-10
10 skoleområder: Områder for karakterdannelse	11
Væksthuse: Skolen som udviklingshuse	12
Citater: Anbefalinger af og forpligtelse til projektet	13
Præsentation: Hvem er vi?	14-15
Projektets forskningsvejleder: Svend Brinkmann	16
Projektets aktiviteter og leverancer	17
MasterClass	18
Organisering	19
Kommunikationsstrategi	20
Forskning, viden og kvalificering	21
Perspektiv: Center for Karakterdannelse	22
Tidsplan	23
Bilag 1 Baggrunds- og problemanalyse	24
Bilag 2 Principper for projektet	27
Bilag 3 Folkeskolens formålsparagraf gennem tiderne	31

KARAKTER DANNELSE

PER SCHULTZ
JØRGENSEN

Karakterdannelseprojektet er inspireret af og udviklet med opbakning fra børneekspert og professor Per Schultz Jørgensen. Projektets nestor, nu posthumt.

"Hvis vi vil opdrage vores børn bedst muligt til verden i morgen, skal vi udvikle deres personlige dømmekraft og deres livsmod og have tiltro til, at en robust og ansvarlig karakter er holdbar, også når dagsordenen skifter.

'At træde i karakter' siger vi og mener dermed at få myndighed i sit eget liv. ... Karakter handler om at kunne styre sit eget liv, om at tage et ansvar og forsøge at leve op til det.

Det kan have en vis moralsk dimension, men også noget viljesmæssigt og dermed netop noget, der har en forbindelse til begrebet 'dyd' eller 'karakterstyrke'."

Per Schultz Jørgensen

FORMÅL

CENTER FOR KARAKTERDANNELSE

Børne- og skolelivet vakler i en opbrudstid med mistrivsel og sårbar eksistens. Børn, unges og det skolefaglige liv og samliv kalder på karakterdannelse. Projektet vil derfor bane vejen for "Center for Karakterdannelse" med nedenstående projektmision, vision, mål, middel, forløb, leverancer og perspektiv.

- Mission:** At danske børn og unge igennem både dannelse og uddannelse er livsoplyste, livsduelige, eksistentielt robuste og moralsk ansvarlige medmennesker og medborgere.
- Vision:** Projektet vil skabe en ny faglig bevidsthed og bevægelse om karakterdannelse i folkeskolen. Vi vil *inspirere, motivere* og *udruste* skolekultur og pædagogisk faglighed på 10 skoleområder, hvor karakterdannelse og kompetenceuddannelse integreres, og dermed styrker karaktertræk som vedholdenhed, selvkontrol, tillid, viljestyrke, nysgerrighed, ansvarlighed, engagement, empati, taknemmelighed og livsmod.
- Mål:** Projektets første 3 år skal bane vejen for etablering af "Center for Karakterdannelse".
- Middel:** "Center for Karakterdannelse" bygges op fra neden ved at 10 skoler, støttet af 10 fageksperter og 10 fagorganisationer, bliver udviklingshuse for karakterdannelse. Ledere, lærere og pædagoger på de 10 skoler udvikler over 3 år - i et projektfællesskab med forskere og eksperter - nye let tilgængelige og praksisnære materialer og metoder til brug i folkeskolen.
- Forløb:** Første projektår er et pilotår på Mølleskolen i Ry, derefter følger 2 år med 9 andre skoler. "Center for Karakterdannelse" etableres formelt ved afslutningen af 3. år.
- Leverancer:** Projektets netværk, fagforståelse, redskaber på de 10 skoleområder, podcasts, lærebog, vidensportal på www.karakterdannelse.dk, klassemoduler, foredrag, forskning, konsulenter og gode praktiske eksempler bliver opbygget over 3 år, så "Center for karakterdannelse" kan etableres.
- Perspektiv:** "Center for Karakterdannelse" skal drive og fortsætte *udviklingen, udfoldelsen* og *udbredelsen* af karakterdannelse som faglig bevidsthed og praksisnær bevægelse på folkeskoler i Danmark.

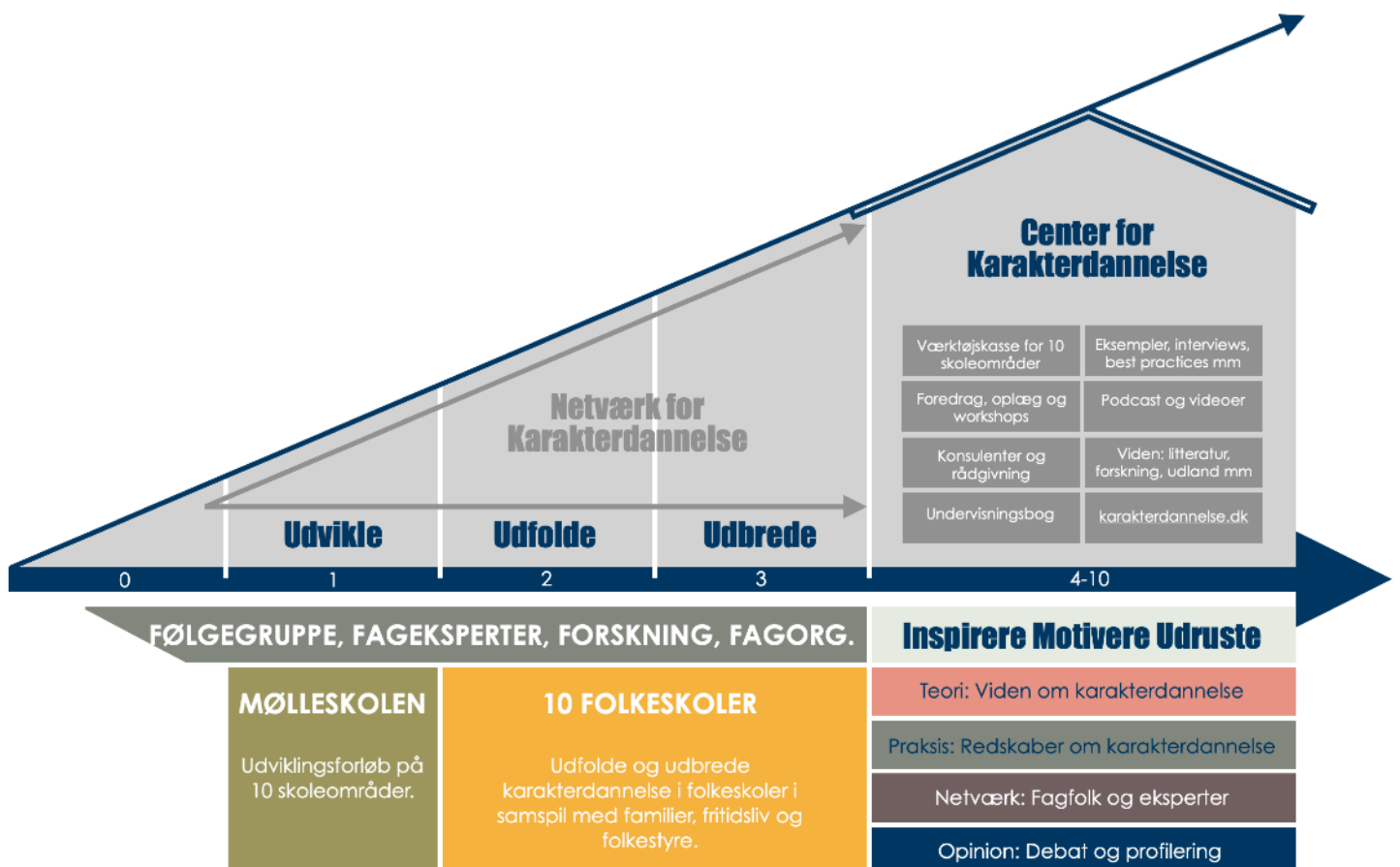

Isbjerg Kommune

TIDSPLAN FORLØB OVER 3 ÅR

Karakterdannelseprojektet forløber over 3 projektår.

Projektår 1 2023-2024	Udvikle Projektår 1 er en udviklings- og pilotfase på Mølleskolen, hvor fagpersonalet i fire udviklingsforløb <u>udvikler</u> fagforståelse, kvalitetsmateriale, konkrete redskaber om og metoder til karakterdannelse på 10 skoleområder. De 9 andre skoler følger udviklingsåret tæt og skoleledelserne mødes til to MasterClass.
Projektår 2-3 2024-2026	Udfolde I projektår 2 og 3 videreudvikles og <u>udfoldes</u> materialerne og metoderne til karakterdannelse på 9 andre skoler i Danmark. De 9 skoler har opstarts- og midtvejsfaglige dage og udviklingsforløb understøttet af fageksperter og projektledelsen.
År 4-10 2026-2033	Udbrede I projektår 4-10 fastholdes, kvalificeres og <u>udbredes</u> skolearbejdet med karakterdannelse via det skabte netværket, vidensportalen karakterdannelse.dk samt etableringen af "Center for Karakterdannelse".

Thomas Aastrup Rømer
Ph.d. pædagogisk filosof

Svend Brinkmann
Professor i almen psykologi
Aalborg Universitet

Finn Thorbjørn Hansen
Professor i praktisk filosofi
Aalborg Universitet

Stine Liv Johansen
Lektor, ph.d.
Aarhus Universitet

Stefan Hermann
Rektor, Københavns
Professionshøjskole

Ole Sejer Iversen
Professor i interaktionsdesign
Aarhus Universitet

Kirsten M. Andersen
Fmd Grundtvigsk Forum
Lektor University College Syd

Paul Otto Brunstad
Professor, pedagogikkseksjonen,
NLA Høgskolen, Bergen, Norge

Ove Korsgaard
Professor emeritus i pædagogik
DPU, Aarhus Universitet

Søren Østergaard
Centerchef og ph.d.
Center for Ungdomsstudier (CUR)

Mogens Pahuus
Professor emeritus i filosofi
Aalborg Universitet

FAGEKSPERTER

HVEM ER VI? HVAD SKAL VI?

PRÆSENTATION

Fagekspertene er udvalgt og tilknyttet projektet for supplerende at kvalificere uddannelses- og udviklingsforløbet. Hver fagekspert bidrager med: a) viden og forskning, b) bidrag til forundersøgelse og evaluering, c) oplæg til MasterClass, d) oplæg på skoler, e) teoretisk bogkapitel om karakterdannelse samt f) tilknyttes "Center for Karakterdannelse".

MØLLESKOLEN
Skanderborg Kommune

SKOVBYSKOLEN
Skanderborg Kommune

NORDBYSKOLEN
Guldborgsund Kommune

SAKSKØBING SKOLE
Guldborgsund Kommune

DANEHOFSKOLEN
Nyborg Kommune

BIRKHOVEDSKOLE
Nyborg Kommune

ØSTRE SKOLE
Ikast-Brande Kommune

NORDRE SKOLE
Ikast-Brande Kommune

BALLESKOLEN
Silkeborg Kommune

STRANDGÅRDSKOLEN
Ishøj Kommune

10 FOLKESKOLER

HVEM ER VI? HVAD SKAL VI?

PRÆSENTATION

10 FOLKESKOLER

HVEM ER VI? HVAD SKAL VI?

PRÆSENTATION

De ti skoler er nøje udvalgt ud fra en række kvalificerende kriterier og indgår en forpligtende samarbejdsaftale om projektrolle, -ansvar og -forløb.

- Den enkelte skole forpligter sig på og bidrager med:
 - At skolen i de tre år har strategisk fokus på dannelse/karakterdannelse.
 - At skolen har kommunens opbakning til projektet.
 - At skolen vil arbejde prioriteret med karakterdannelse, herunder med opstarts- og midtvejsfaglige arrangementer, udviklingsforløb og -møder.
 - At to fra skoleledelsen deltager i de 6 MasterClass.
 - At skolen allokerer tid, lokaler og transport til skolens og personalets deltagelse i udviklingsforløb og aktiviteter.
 - At skolen vil bidrage til forskningen, herunder forundersøgelse og evaluering.
 - At skolen vil være medskaber og medlem af "Center for Karakterdannelse", og efter de 3 projekt år fortsat vil bidrage til udviklingen og udbredelsen af karakterdannelse.

- Den enkelte skole kan forvente følgende aktiviteter, finansieret af projektet:
 - Opstartsmøde med ledelsen på skolen med projektleder.
 - Opstartsfagligt arrangement med skolens personale: med bidrag og oplæg fra projektleder og fagperson.
 - Udviklingsmøde 2. år: med skoleledelsen og projektleder/fagekspert.
 - Midtvejsfagligt arrangement med skolens personale: med bidrag og oplæg fra projektleder og fagperson.
 - Udviklingsmøde 3. år: med skoleledelsen og projektleder/fagekspert.
 - MasterClass: 6 MasterClass af 1 dag. Halvårlige.
 - Center: Skolen bliver medskaber og medlem af "Center for Karakterdannelse", som fra år 4 fortsat skal udvikle, understøtte og udbrede karakterdannelse. Skoleledelsen og nøglepersoner vil indgå i centerets netværk af resourcepersoner som kan hjælpe og rådgive andre ved fx at hold oplæg, dele erfaringer, være rådgiver mm.
 - Materiale og bogudgivelse: Skolen bliver en del af materiale- og bogudgivelse om karakterdannelse, herunder vidensportalen www.karakterdannelse.dk.

10 SKOLEOMRÅDER OMRÅDER FOR KARAKTERDANNELSE

Projektet udvikler fagforståelse, kvalitetsmateriale, metoder og konkrete redskaber om og til karakterdannelse på 10 skoleområder.

Alt fra skoleledelse og forældresamarbejde over frikvarterer og fagindhold til klasseøvelser og -forløb er afgørende dannelsesfællesskaber og -faktorer for børn og unge.

Vi ved, at let tilgængeligt, praktisk anvendeligt og højt kvalificeret materiale bliver brugt.

Noget af materialet og redskaberne kan bruges af lærere og pædagoger på tværs af skoleområderne på trods af forskelle i fx alder og klassestrin. Vi kalder det "Fællesmateriale til karakterdannelse". Hvert skoleområde udvikler også materiale og redskaber specifikt til deres område, fag, alder, situation osv. Vi kalder det "Fokuseret materiale til karakterdannelse".

SKOLELEDELSE

Værktøjskasse om karakterdannelse til skoleledelse, -struktur og -kultur.

LÆRER

Værktøjskasse til lærerfaglighed om karakterdannelse.

TEKNOLOGI

Værktøjskasse om karakterdannelse og teknologi-forståelse.

PÆDAGOG

Værktøjskasse til pædagog-faglighed om karakterdannelse.

FAG

Værktøjskasse til hvert af skolens fag med fagspecifikke redskaber til karakterdannelse.

NATUR

Værktøjskasse om natur, bæredygtighed og karakterdannelse.

FORÆLDRE

Værktøjskasse om forældre- og familiesamarbejde om karakterdannelse.

SUNDHED

Værktøjskasse om karakterdannelse, krop og sundhed.

FRIKVARTERER

Værktøjskasse om karakterdannelse til tiden med spising, leg og frikvarterer.

SAMFUND

Værktøjskasse om karakterdannelse sammen med lokalsamfundet.

Eksempler

FÆLLES OG FOKUSERET MATERIALE TIL KARAKTERDANNELSE

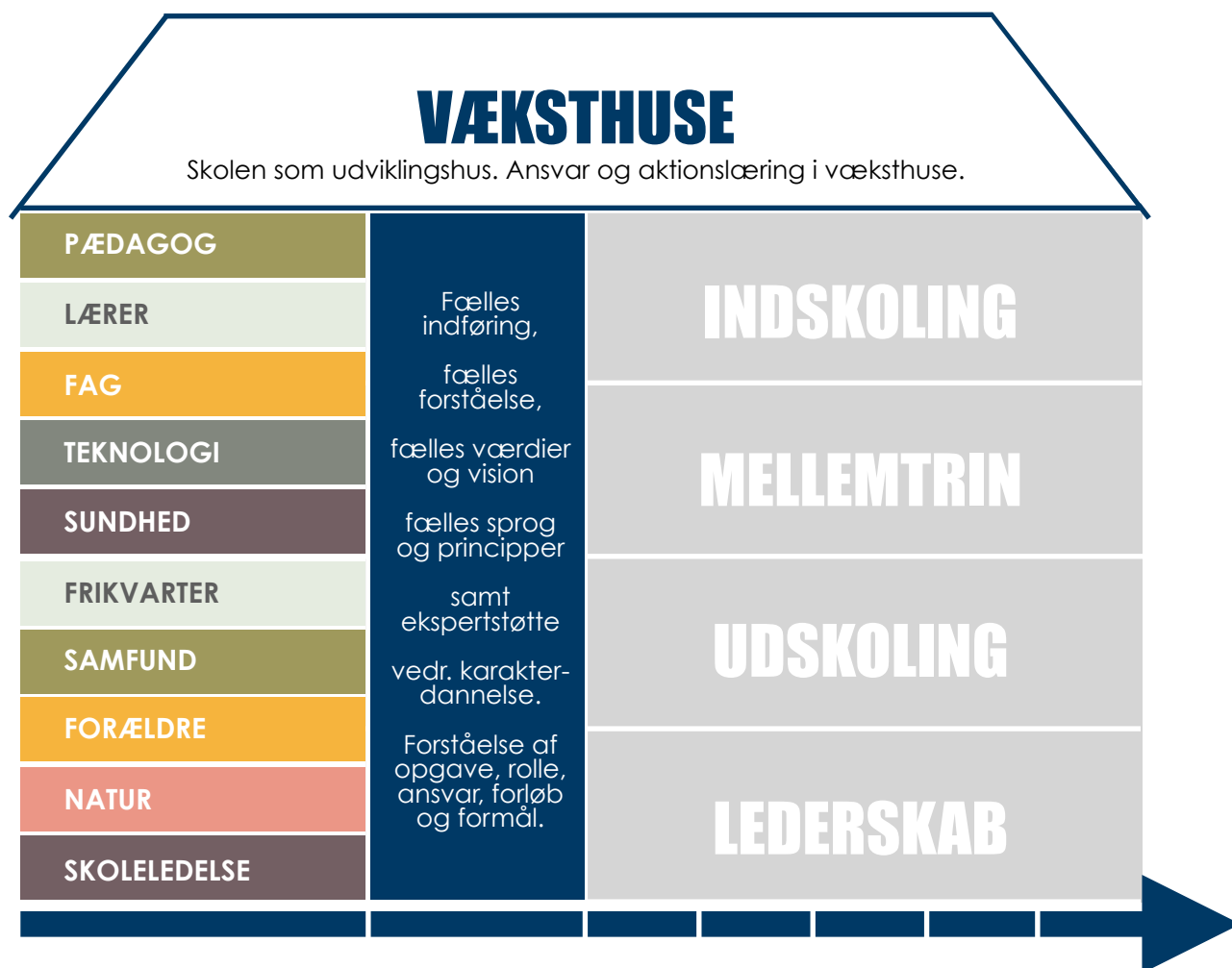
Karakterdannelse kan og skal integreres i al liv i folkeskolen. En række materialer, redskaber og metoder med specifikt fokus på karakterdannelse kan fremme det mål. Eksempler: Indføring i fundamental teoretisk forståelse af karakterdannelse · Pixibog om Karakterdannelse · Slides om karakterdannelse til forældremøder · 10 litterære tekster om karakterdannelse · 10 pædagogiske karakterer (fx Vedholdende Viggo og Tillidsfulde Tove) · Samtale- og dilemmakort · Fysiske og kropslige øvelser om de 10 karaktertræk · 10 projektdage · 10 plakater med de 10 karaktertræk · Temaforløb i billedkunst om 10 karaktertræk · 10 kulturhistoriske karakterer (fx Schindlers List) · Klasseforløb om karakterdannelse · 10 projektdage om karakterdannelse · Ti store fortællinger · Idrætstime med fokus på karaktertræk osv.

VÆKSTHUSE SKOLEN SOM UDVIKLINGSHUS

I projektet bliver de 10 folkeskoler til udviklingshuse, hvor de erfarne og faglige lærere og pædagoger - med støtte fra projektleder og eksperter - udvikler kvalitetsmateriale og konkrete redskaber til karakterdannelse til alle skoleområder.

I både fælles og områdeopdelte udviklingsforløb vil projektet tilrettelægge en udviklingsproces, hvor personalet dels opkvalificeres i karakterdannelse og dels bidrager i udviklingen af fagforståelse, kvalitetsmateriale og konkrete redskaber om og til karakterdannelse på 10 skoleområder.

Første projektår arbejder Mølleskolen som et udviklingshus i pilotfasen, hvorefter udviklingsarbejdet fortsættes og udfoldes på de 9 andre skoler.

CITATER

ANBEFALING & FORPLIGTELSE

FAGEKSPERTER OG SKOLER

"Vi ved, at børn i skolen ikke blot skal lære dansk og matematik, men også dannes til at blive borgere i et demokrati og ansvarlige, livsduelige mennesker i en fælles verden. Hertil er der behov for karakterdannelse, og endnu ved vi ikke nok om, hvordan børns karakter kan dannes i praksis. Projektet vil give værdifuld viden om dette vigtige spørgsmål til gavn for både børnene og samfundet som helhed."

Svend Brinkmann, professor i almen psykologi, Aalborg Universitet

"Det er et meget ambitiøst projekt. Analysens niveauer, der anskuer problemerne pædagogisk, teologisk, filosofisk og økonomisk viser en vilje til at rejse nogle helt grundlæggende spørgsmål i den praktiske forsøg på at udarbejde løsninger i samarbejde med skoler og lærere. Det vil jeg meget gerne være med i. Desuden tror jeg, at projektet vil kunne få betydning i et tilbageløb til læreruddannelsen og livsoplysningsfaget (Livsoplysning: kristendomskundskab, idehistorie, etik og medborgerskab). Jeg vil arbejde for, at krydset mellem læreruddannelsen i UC Syd og Grundtvigsk Forum vil kunne bidrage med relevante vinkler til projektet."

Kirsten M. Andersen, fmd Grundtvigsk Forum, lektor University College Syd

"Jeg deler videre fult ut behovet for å danne og utruste barn og unge til å kunne tåle og bære de utfordringene de vil få i fremtiden, til det trenger de både livsmot, dømmekraft og moralsk styrke. Den tradisjonelle tenkningen som preger dagens skolesystem, slik vi ser det her i Norge, og som jeg forstår også preger dansk skole, har ikke tatt innover seg de utfordringene på en relevant måte. Til det er den pedagogiske tenkningen for instrumentell, og preget av et en snever nyttetenkningen som ikke tar hele mennesket på alvor. Det blir mye snakk om utdanning, men lite om den grunnleggende dannelsen vi som mennesker trenger å få del i. Så jeg kan tenke meg å være med videre i prosjektet."

Paul Otto Brunstad, professor, pedagogikkseksjonen, NLA Høgskolen, Norge

"Nordbyskolen har været en aktiv del af dannelsesprojektet i Guldborgsund, hvor projektleder Jonas Norgaard Mortensen og jeg har haft et forrygende samarbejde. Dannelse er blevet en del af mit og skolens DNA og vi omsætter det til praksis og dagligdag. Vi gør dannelse! Det nye karakterdannelsesprojekt kan bruge og bygge videre på al erfaringen fra Guldborgsund til at skabe netværket og "Center for Karakterdannelse". Nordbyskolen og jeg glæder os til at være medskaber og medleder af det foregangsprojekt."

Lars Carlsen, skoleleder, Nordbyskolen, Guldborgsund Kommune

"Vi har brug for en generation af børn og unge der konstruktivt og kritisk kan medskabe det samfund, som i øjeblikket opstår i kraft af digital teknologi. Det gælder børnenes egen trivsel i digitale miljøer, men det gælder også skabelsen af det fremtidige digitaliserede samfund, som forhåbentligt stadig vil bygge på vores værdier om åndsfrihed, ligeværd og demokrati."

Ole Sejer Iversen, professor i interaktionsdesign, Aarhus Universitet

"Jeg er beæret og bevæget og vil gerne støtte."

Per Schultz Jørgensen, projektets nestor, nu posthumt. Citatet er fra da Per oprindeligt i 2022 blev spurgt om at være projektets fagekspert og nestor.

PRÆSENTATION HVEM ER VI?

Karakterdannelsesprojektet forankres organisatorisk på Mølleskolen i Ry med opbakningen fra Skanderborg Kommune.

Mølleskolen og Skanderborg Kommune køber den treårige projektledelse og projektleverance af NORGAARD®. Projektet indgår samarbejdsaftaler med 10 fageksperter, 10 fagorganisationer og 9 folkeskoler og deres kommuner.

Fageksperter

Projektet har betingede samarbejdsaftaler med disse 10 fageksperter, som alle gerne vil bidrage til og indgå i projektet:

- Finn Thorbjørn Hansen, professor i praktisk filosofi, Aalborg Universitet
 - Kirsten M. Andersen, Fmd Grundtvigsk Forum, Lektor University College Syd
 - Thomas Aastrup Rømer, seniorrådgiver ved Tænk tanken Perspektiv, Ph.d.
 - Ole Sejer Iversen, professor i interaktionsdesign, Aarhus Universitet
 - Ove Korsgaard, professor emeritus, Aarhus Universitet, DPU
 - Paul Otto Brunstad, professor, NLA Høgskolen, Bergen, Norge
 - Stefan Hermann, rektor, Københavns Professionshøjskole
 - Stine Liv Johansen, lektor, ph.d., Lektor, Aarhus Universitet
 - Svend Brinkmann, professor i almen psykologi, Aalborg Universitet
 - Søren Østegaard, Centerchef og ph.d. Center for Ungdomsstudier (CUR)
 - Mogens Pahuus, professor emeritus i filosofi, Aalborg Universitet
- Projektets nestor og fagekspert posthumt: Per Schultz Jørgensen: Pædagogisk psykologisk ekspert i børn og karakterdannelse.

Forskning

Vi indgår et formaliseret samarbejde med Aalborg Universitet og Svend Brinkmann om et forskningssamarbejde om kvalificering, forskning og vidensproduktion.

Guldborgsund Kommune

Projektet bygger videre på et stort dannelsesprojekt i Guldborgsund Kommune; et vellykket referenceprojekt med "proof of concept, commitment and capacity".

NORGAARD®

NORGAARD® får ansvar for projektledelse herunder kontrahering med interessenter og underleverandører, administration og kommunikation, koordination af processer og produktion af leverancer. NORGAARD® er en uddannelses-, rådgivnings- og udgiver virksomhed med speciale i Nordisk livsfilosofi, demokrati og dannelse.

6 kommuner

Karakterdannelsesprojektet har forpligtende samarbejdsaftaler med politikere, udvalgsformænd, skolechefer og skoleledere i de seks kommuner, hvor de 10 skoler ligger:

PRÆSENTATION HVEM ER VI?

10 skoler

Mølleskolen, Skanderborg Kommune
Skovbyskolen, Skanderborg Kommune
Nordbyskolen, Guldborgsund Kommune
Sakskøbing Skole, Guldborgsund Kommune
Nordre Skole, Ikast-Brande Kommune

Østre Skole, Ikast-Brande Kommune
Birskolen, Nyborg Kommune
Danehofskolen, Nyborg Kommune
Strandgårdskolen, Ishøj Kommune
Balleskolen, Silkeborg Kommune

De ti skoler udvælges ud fra en række kvalificerende kriterier og indgår en forpligtende samarbejdsaftale om projekttrolle, -ansvar og -forløb.

Fondsfinansiering: Karakterdannelsesprojektet har finansiering til det treårige projektforsløb fra Samfonden. Finansieringen til driften af "Center for Karakterdannelse" bliver en kombination af finansiering fra medlemmer, fonde, finanslov, salg og samarbejdspartnere.

Projektansøger: Mølleskolen med opbakning fra Skanderborg Kommuner er den formelle ansøger til Samfonden. Mølleskolen i Ry og NORGAARD® har sammen taget initiativet til og udviklet karakterdannelsesprojektet.

Mølleskolen: Mølleskolen i Ry er en landets største skoler og har igennem de senere år gennemført store fondsfinansierede foregangsprojekter som Madfærd, Naturvidenskabelig eksperimentarium og højteknologisk Fablab i samarbejde med fx OECD, Novo Nordisk Fonden, LEGO Fonden, Grundfos Foundation mfl.

Fagorganisationer

Alle 10 skoler, 10 fagekspertes og 6 kommuner samles med 10 fagorganisationer i en følgegruppe med kvartalsrapporter og halvårige møder (MasterClass). De 10 fagorganisationer er:

- Skolelederforeningen
- Danmarks Lærerforening
- KL
- Danske Skoleelever
- Skole og Forældre
- Børne- og Kulturchefforeningen
- Undervisningsministeriet
- Center for Digital Pædagogik
- Center for Familieudvikling
- Grundtvigsk Forum / Skoletjeneste

Projektet orienterer og inviterer derudover andre relevante fag- og interesseorganisationer som Professionshøjskoler, Fagbladet Folkeskolen, OECD, Børns vilkår og Skolestyrken, CeFU mfl. Samt en række af landets andre førende eksperter og forskere i dannelse, herunder de 10 professorer som var en del af dannelsesprojektet i Guldborgsund Kommune.

KARAKTER DANNELSE

SVEND
BRINKMANN

Karakterdannelseprojektet bliver udviklet og udforsket i strategisk samarbejde med professor Svend Brinkmann som projektets fagekspert og forskningsvejleder.

Jeg tænker dannelse som alt det, der binder os sammen. Det er en iboende værdi, der er i modsætning til en opportunisme. Dannelse er noget alment os imellem. En form for rockbottom for en kultur.

Da Winston Churchill blev spurgt om, hvorvidt England skulle sløjfe kulturstøtten for at betale for anden verdenskrig, svarede han angiveligt: "But then what are we fighting for?" og det samme gælder for dannelse. Hvis alt er et redskab og et middel, så ved vi ikke længere, hvad vi kæmper for.

Dannelsesspørgsmålet er i dag klemt i en sandwich mellem på den ene side en hård konkurrencestatslogik, hvor man skal være opportunist og gøre det, som kan betale sig, og på den anden side en lidt blødere selvudviklingsideologi, som måske klinger bedre i mange menneskers øre, men som faktisk også truer den her idé om en fælles almen dannelse og nogle fælles menneskelige ståsteder.

† Svend Brinkmann

KARAKTER DANNELSE

PROJEKTETS AKTIVITETER OG LEVERANCER

Mølleskolen Ry

Skoleledelsen, lærerne og pædagogerne arbejder med karakterdannelse: uddannelse og udvikling af fagforståelse, viden, materialer og metoder.

Konkret:

- Opstartsdag
- Udviklingsforløb
- 40 Væksthuse år 1
- Fyraftensmøder
- 20 Væksthuse år 2

Forskning

Ti eksperter og et forskningsprojekt med Svend Brinkmann.

Konkret:

- Kvantitativ og kvalitativ forundersøgelse.
- Ti teoretisk artikler
- Ti teoretiske oplæg
- Etablere forskningsnetværk
- Forskningsprojekt
- Evaluering

9 skoler

Udviklingen på Mølleskolen videreudvikles, udfoldes og udbredes på 9 andre skoler.

Konkret:

- Opstartsdag
- 9 skoler som udviklingshuse
- 10 udviklingsforløb
- Kommunal skoleudvikling
- Midtvejsfaglig dag
- Rådgivning
- Impact andre skoler

Følgegruppe

Ti skoler, ti eksperter og ti fagorganisationer samles i og etablerer Center for Karakterdannelse.

Konkret:

- Halvårlige MasterClass
- Uddannelse
- Projektkoordination
- Netværksetablering
- Vidensdeling
- Opinionsskabelse

Kommunikation

Viden, forskning, redskaber, podcast, videoer, oplæg mm publiceres online og i bog.

Konkret:

- 30 podcast og 30 videoer
- Værktøjskasse: Fælles- og fokuseret materiale til 10 skoleområder.
- Undervisningsbog
- Vidensportalen: karakterdannelse.dk

Netværk og center

Projektet skaber netværk som formaliseres som "Center for Karakterdannelse".

Konkret:

- Center med viden, oplæg, værktøjer, inspiration, konsulenter, podcasts, bog, opinion og forskning.
- Forretningsudvikling, governance og finansiering til årlig drift på 3. mio.

MASTER CLASS

Følgegruppen mødes til 6 MasterClass

I karakterdannelsesprojektet afvikles 6 MasterClass for Følgegruppen. Følgegruppen består af de 10 fageksperter, 10 fagorganisationer og 2 ledelsesrepræsentanter for hver af de 10 skoler samt en kommunalchef fra hver af de 6 kommuner.

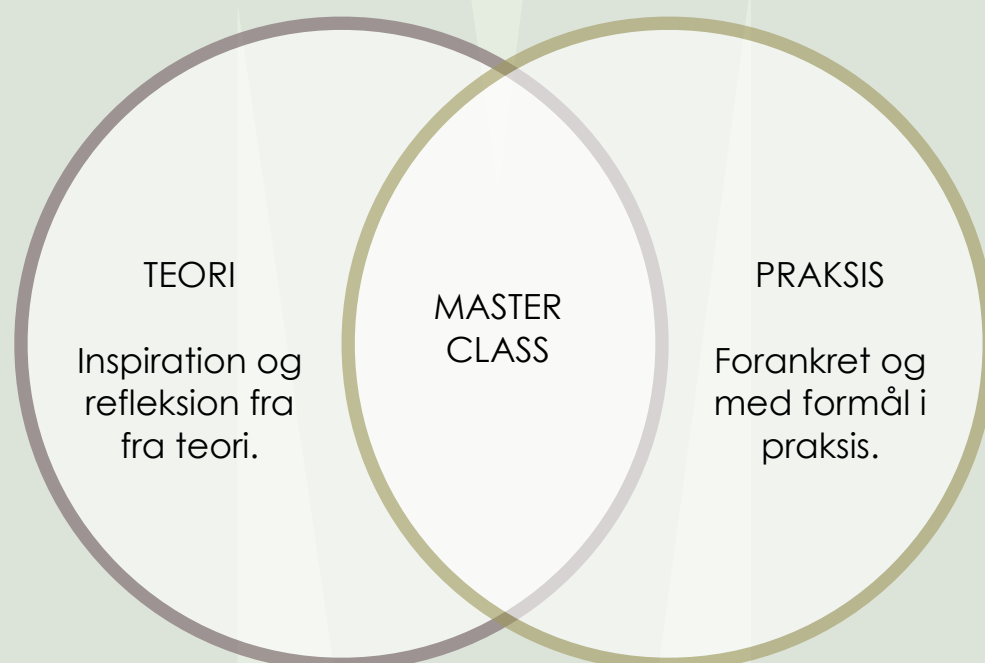
På de 6 MasterClass kombineres a) uddannelsen i karakterdannelse, b) etableringen af projektets netværket for karakterdannelse, b) udviklingen af nye let tilgængelige og praksisnære materialer og metoder til brug i folkeskolen, c) ledelse og koordination af projektsamarbejde og -aktiviteter, samt d) formaliseringen og etableringen af Center for Karakterdannelse.

Hvad er en MasterClass som koncept?

MasterClass er undervisning og inspiration til kvalificerede praktikere og ledere på højt niveau.

På MasterClass teoretiserer, reflekterer, kvalificerer og perspektiverer vi ud fra de klogeste og de bedste samt deltagernes videns- og virkefelter.

På MasterClass mødes teori og praksis på højeste niveau. De bedste praktikere, de mest erfarne og den højeste lærdom kvalificerer hinanden og opbygger kapacitet.

ORGANISERING

Projektet organiseres med a) en national styregruppe, b) en følgegruppe, og c) en projektleder fra NORGAARD®.

Projektet forankres organisatorisk på Mølleskolen i Ry som projektejer med opbakningen fra Skanderborg Kommune. Mølleskolen køber den treårige projektledelse og projektleverance af NORGAARD®. Projektet indgår samarbejdsaftaler med de 10 fagekspertes, 10 fagorganisationer og de andre 9 folkeskoler og deres kommuner.

Den nationale styregruppe sammensættes med supplerende kompetencer i karakterdannelse, folkeskoleliv, centerdrift, forskning og forretningsudvikling. Styregruppen mødes 3 gange om året og sikrer og kvalificerer projektets realisering, herunder de bevillingsudløsende progressionsmål aftalt med de finansierende partnere samt centerets forretningsplan, etablering, finansiering og ledelse.

Følgegruppen består af de 10 fagekspertes, 10 fagorganisationer og 2 ledelsesrepræsentanter for hver af de 10 skoler samt en kommunalchef fra hver af de 6 kommuner.

På hver af de 10 skoler er skoleledelserne styregruppe for projektet, med opbakning fra både forvaltningens skolechef og det politiske skoleudvalg.

Ved 3. MasterClass etableres "Foreningen for Center for Karakterdannelse". Foreningens bestyrelse overtager ansvaret fra den nationale styregruppe og bliver forenings- og centerbestyrelse.

På hver af de 10 skoler er skoleledelserne styregruppe for projektet, med opbakning fra både forvaltningens skolechef og det politiske skoleudvalg.

KOMMUNIKATIONS- STRATEGI

Karakterdannelsesprojektet arbejder ud fra en relations- og ekspansionsstrategi.

Visionen kan lede andre. Vi har en udviklings- og udbredelsesstrategi.

Dannelse oplyser og tiltrækker: Vi arbejder med karakterdannelse som en brandings- og rekrutteringsstrategi.

Kommunikationsstrategien har et stærk digitalt fokus.

Alle materialer, redskaber og metoder publiceres både online og i publikationer samt understøttes af et videns- og ressourcenetværk, så skoler kan kopiere, skalere og versionere karakterdannelse til deres skoler.

Kommunikations- og ekspansionskanaler er: netværket, fagpersoner, fagorganisation, kommuner, skoler, www.karakterdannelse.dk, undervisningsbogen, sociale medier, fagmedier og pressen.

Medkommunikatører er de 10 fagpersoner, 10 fagorganisationer, 10 skoler, 6 kommuner og bogforlaget.

Vidensportalen karakterdannelse.dk samler al viden, alle ressourcer og alle aktører og gør adgangen til viden, forskning, materialer og rådgivning let tilgængelig.

Netværk, hjemmeside og bog skal være fyrtårne for karakterdannelse i Danmark.

Kommunikationsspor:
Profilering af forskningsresultater
Markedsføring af projektet
Omtale i lokale medier
Bogudgivelse
Presselancering af bog og hjemmeside.
Omtale i fagtidsskrifter
Opinionsskabende debat.

FORSKNING, VIDEN & KVALIFICERING

Forskning

Vi indgår et formaliseret samarbejde med Aalborg Universitet og Svend Brinkmann om et forsknings samarbejde om kvalificering, forskning og vidensproduktion.

I forskningsprojektet vil de kvalitative og kvantitative mål blive udviklet, defineret og evalueret, og vil i effekt fx kunne måles i: a) Starts-, midte- og slutmåling, b) Børn og unges trivsel og læring i folkeskolen, c) Karakterdannelsens plads i folkeskolens faglighed, materialer og metoder, d) Udviklingen i efterspørgslen efter Center for Karakterdannelses viden, materialer og ressourcer, e) Karakterdannelsens plads i skoleledelsernes, læreres og pædagogers teoretiske og praktiske virke, f) Karakterdannelsens plads på lærer- og pædagoguddannelserne, g) Karakterdannelsens plads i den offentlige opinion.

Forundersøgelse, progression og evaluering

Karakterdannelsesprojektet kortlægger startniveau, midtvejs progression og afslutningsvis impact efter 3 år.

Kortlægningen omfatter både viden, holdning, udfordringer, behov og mestring vedrørende karakterdannelse.

I midtvejsundersøgelsen kortlægges også materialets forståelighed, anvendelighed og holdbarhed.

De kvalitative interviews indtænker også foto, film og artikel om interessenterne, som kan bruges i produktion af materialer til formidlingen, profileringen og udbredelse.

- Baseline: Kvalitativ og kvantitativ kortlægning af startniveau. Kvalitative interviews inklusiv foto, film og artikel samt kvantitativ undersøgelse: hvor er vi, hvad ved vi, hvad er vores holdninger og udfordringer samt mestring vedrørende karakterdannelse? Hvilke materialer, forløb, redskaber, viden, ledelse og samarbejder kunne hjælpe og understøtte vores arbejde med karakterdannelse?
- Midtvejsprogression: Kvalitativ og kvantitativ kortlægning af progression samt evaluering af det fælles og fokuserede materiale til karakterdannelse: forståelighed, anvendelighed og holdbarhed.
- Afslutningsmåling af impact efter 3 år: komparativ ift baseline plus evaluering og erfaringsopsamling.

PERSPEKTIV CENTER FOR KARAKTERDANNELSE

Projektets plan og perspektiv er, at "Netværket for karakterdannelse" institutionaliserer sig formelt organisatorisk, fagligt og økonomisk ved at etablere "Center for Karakterdannelse". Foreningen "Center for Karakterdannelse" stiftes formelt på MasterClass 3 i projekt år 2.

Alle aktører i projektet bliver medskabere og medlemmer af foreningen "Center for Karakterdannelse".

"Center for Karakterdannelse" skal drive og fortsætte udviklingen, udfoldelsen og udbredelsen af karakterdannelse som faglig bevidsthed og praksisnær bevægelse på folkeskoler i Danmark.

"Center for Karakterdannelse" og det tilknyttede netværk af folkeskoler, kommuner, fageksperter og fagorganisationer vil med deres samlede kapacitet være ansvarlige for materialer, foredrag, opinionsdannelse, rådgivning, forskning og nye projektsforløb på andre skoler.

"Center for Karakterdannelse" vil arbejde ud fra et princip om "lille hoved stor krop" forstået som et lille sekretariat med et årligt driftsbudget på 3 millioner, der koordinerer hele det tilknyttede netværk i arbejdet med og for karakterdannelse.

Centerets forretningsudvikling, formalisering, vedtægter og organisering realiseres i projektets tre år, herunder bestyrelse, behovsanalyse, medlemsrekruttering og profil på centerledelse.

Det er målet, at der ved slutningen af år 4 er 100 folkeskoler som medlemmer og brugere af centerets viden og ressourcer.

BILAG 1 **TIL PROJEKTET**

BAGRGUNDS- OG PROBLEMANALYSE

BAGGRUNDS & PROBLEMANALYSE

Baggrunds- og problemanalyse

I Danmark står bekymrende mange børn psykisk sårbare og socialt svagt. Vi ser det dagligt på danske folkeskoler: børn og unge der mistrives, har lavt selvværd, mangler livsmod, er ensomme, taler grimt, mobber hinanden, mister læringslysten, har voldelig adfærd, overskrider grænser eller isolerer sig med angst, depression og psykisk mistrivsel. De har ondt i livet. De står svagt i livet. De sociale relationer, den sociale ansvarlighed og livsmødet er vaklende.

Det kalder på et svar. Et ansvar. Vi vil styrke det, man både kan kalde børn og unges kerne, indre, ståsted, selv, selvværd, selvforståelse, integritet, karakterfasthed, dyder eller duelighed. Vi kalder det karakterdannelse.

Børn og unge står på den ene side med en historisk grad af materiel og individuel frihed i en global og digital revolution, og på den anden side med et historisk individuelt ansvar og kompetitive krav. Det daglige og digitale tempo er accelererende og præstationskravene til alt fra uddannelse til udseende er eskalerende. Børn og unge har samtidigt på få generationer mistet eksistentielle støttepiller og holdepunkter som fælles og faste fortællinger, traditioner, normer, struktur, autoriteter og institutioner.

Børn og unges verden, værdier og virkelighed er karakteriseret af opbrud. Samlet stiller det børn og unge sårbare i verden i forhold til det sociale, det moralske, tilliden og det fælles bedste.

Alle statistikker om mistrivsel taler deres tydelig sprog og alle strukturelle analyser viser, at Danmark har haft et historisk opbrud på få generationer, hvor vi fx er det land i verden, hvor a) mor og far arbejder mest, b) hvor der er flest skilsmisser, c) hvor institutionaliseringen af børneliv er højst.

Vi ser og oplever naturligvis også alt det modsatte. Et enestående velfærdssamfund, innovativt erhvervsliv og en kulturarv som beundres verden rundt for vores velstand, lighed, fleksible arbejdsmarked, social sikring, tillid, uddannelse og folkeoplysning, demokrati og retsstat. Vi ser også, at mange børn og unge er dybt kompetente og kæmper bravt med at klare sig i en historisk opbrudstid.

Men børn og unges psykiske og sociale udvikling er bekymrende og kræver en alvorlig kulturændring og at der sættes gang i en bevidsthed og bevægelse om kulturdannelse og karakterdannelse, der sikrer rødderne til det gode samfund og fundamentet for det gode børne- og skoleliv.

Børn og unges mistrivsel beskrives ofte med kolde statistikker, men når det bliver personligt og privat er det hjerteskrærende. Peter på 12 år der mobbes så psykisk og fysisk voldsomt, at han forsøger at begå selvmord. Et klasselokale så kaotisk, at den faglige læring er minimal. Sandra på 15 år der lider under klimafrygt og kropsmindreværd og får spiseforstyrrelse og indlægges. Otteårige Victor som efter coronaperioden lider så slemt af angst, at han stopper i skolen, isolerer sig og hvor forældrene langsomt mister grebet om forældreskabet, mens de står på venteliste et halvt år til psykiatrisk udredning.

Vi har derfor brug for en ny folke-, ånds-, kultur- og skolebevægelse for børn og unges karakterdannelse. Vi ser skolen som en krumtap i kulturdannelse i samfundsfællesskabet og karakterdannelse i skolefællesskabet. En krumtap forener og forstærker kræfterne om en bevægelse. Folkeskoler kan forene og forstærke alle gode kræfter blandt fagfolk og i familie-, skole- og fritidsliv om en ny bevægelse.

Vores karakterdannelsesprojekt skal skabe og formidle visionen, vejen og virkemidlerne til danske folkeskoler. Vi vil sammen med familierne og landets førende fagpersoner og -organisationer tage lederskab for at karakterdannelse styrker børns psykiske, åndelige og sociale liv, så de ikke kun gør det godt, men også har det menneskeligt og medmenneskeligt godt.

Baggrunds- og problemanalysen for det historiske behov for karakterdannelse kan formuleres med forskellige fagsprog:

- Pædagogisk: Skole- og uddannelsespolitikken har igennem årtier fokuseret på individuelle økonomi- og arbejdsrettede mål, læring, styring og kompetencer. Kort sagt: dannelsen til at være menneske og menneskelig har været historisk nedprioriteret. Skolen har samtidigt gennemgået fundamentale ændringer som fx skolesammenlægninger, kommunereform, skolereform, lærereform og inklusionsreform i en tid med mangel på både mennesker og midler.
- Teologisk: Mennesker og livet er skabt i en skabelsesorden. Mennesker er et åndsvæsen. Mennesket lever dog i et åndeligt relationsbrud med svage eller mistede relationer til fire afgørende livskilder: det guddommelige, næsten, naturen og sig selv. Det kan føles som et helvede. Det er synd og skam og efterlader mennesket fortabt med en længsel efter frelse og genoprettelse af de fire livsgivende og livsopretholdende relationer.
- Filosofisk: Den postmoderne og socialkonstruktivistiske tidsepoke har dekonstrueret virkeligheden, elimineret det objektive, relativiseret værdier og individualiseret sandheden. Den postmoderne eksistens er uden fælles metafysik, ontologi, epistemologi og etik. Det vil sige, at det, som er godt (etisk), det, som er til (ontologi), det, som er meningen med det hele (metafysisk) og hvordan vi forstår det hele (epistemologi) er opløst.
- Økonomisk: Den globale og kapitalistiske markedstænkning er blevet udbredt fra at være et økonomisk middel til et mål som samfunds- og styringstænkning: stater er leverandører til et globalt marked i konkurrence og den enkelte borger er forbruger og producent. Dette økonomiske paradigme har taget den åndelige, menneskelige og kulturelle kapital for givet og har dermed regnet for snævert og kortsigtet og ikke internaliseret (indregnet) eksternaliteter (værdier under og rundt om værdiskabelsen) i værdiskabelse og prisen, såsom åndelige, kulturelle og menneskelige værdier. Den kulturelle arv er opbrugt og der er stiftet en gæld af manglende karakterdannelse.

BILAG 2 **TIL PROJEKTET**

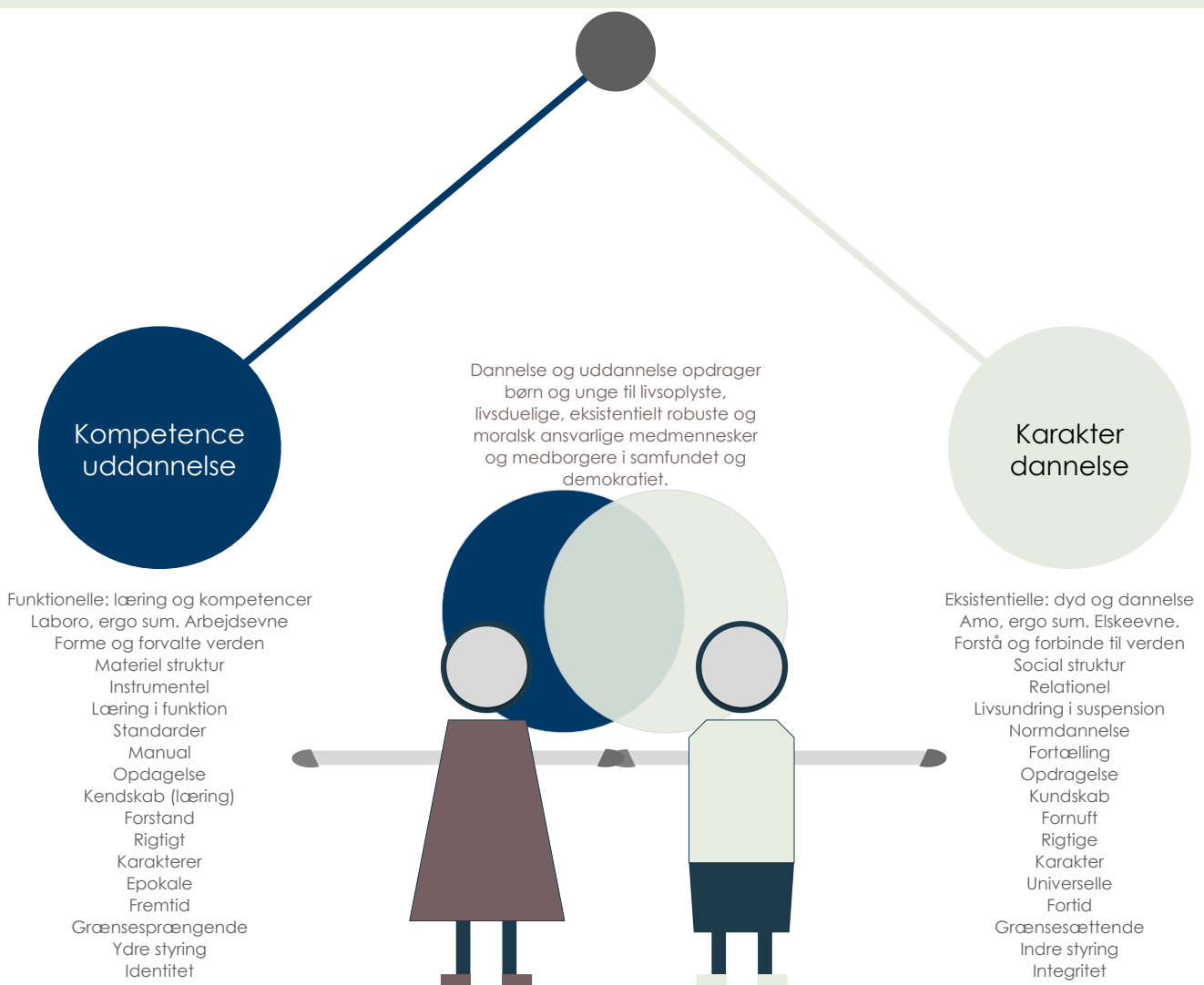

PRINCIPPER FOR PROJEKTET

KARAKTER DANNELSE

PENDUL ELLER BALANCE

Kompetenceuddannelse og karakterdannelse er skolens to vinger og tilværelsens to ben. Tidens tendenser, politiske magtskifte og akademiske bølger kan dog skifte og kæmpe om fokus og prioriteringen mellem uddannelse på den ene side og dannelse på den anden. De seneste årtier har pendulet svinget kraftigt mod kompetenceuddannelse med fokus på fx arbejdskraft, målstyring, normkritik, individuel læring osv. Nu svinger pendulet tilbage mod dannelse. Karakterdannelsesprojektet har formål og fokus på dannelse, men ikke for at alt nu ubalanceret skal pendulere over til det, men for at finde og fastholde en balanceret helhedsdannelse og -uddannelse.

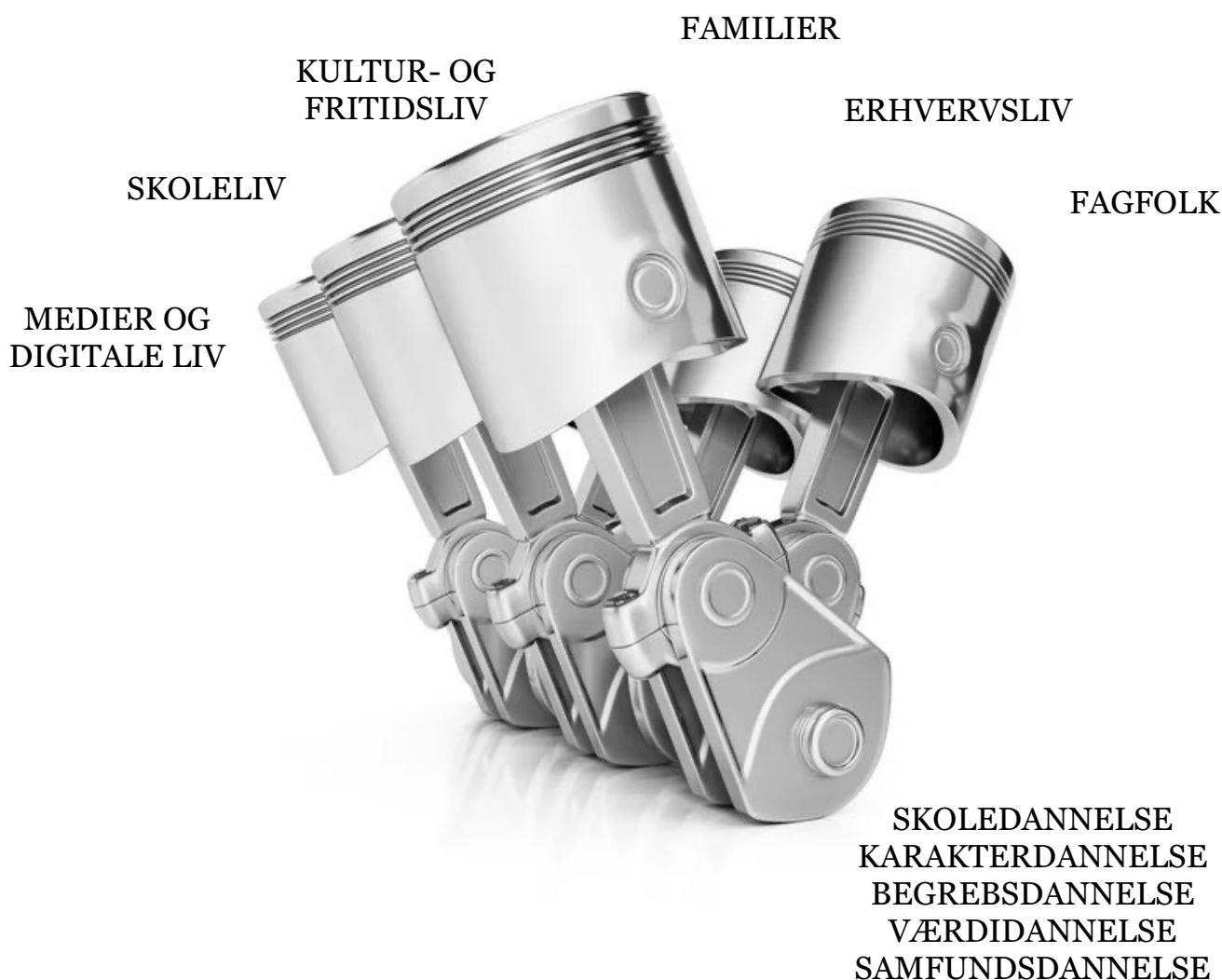

KARAKTER DANNEELSE

SKOLEN SOM KRUMTAP

Skolen forener og former
alle samfundskræfter.

Skolen er en krumtap i kulturdannelse i samfundsfællesskabet og karakterdannelsen i skolefællesskabet. En krumtap forener kræfterne om en bevægelse. Folkeskoler kan forene alle gode kræfter i alt fra familierne over folkeskolen til fagfolk om en ny bevægelse. Vi har brug for en ny folke-, ånds-, kultur- og skolebevægelse for børn og unges karakterdannelse.

PRINCIPPER FOR PROJEKTET

Karakterdannelsesprojektet arbejder ud fra nogle principper, som skal holde os faste og fokuserede på vores værdier og vision.

1. **Børnesyn:** Alle børn er født frie og lige i værdighed og rettigheder. De er udstyret med fornuft og samvittighed, og de bør handle mod hverandre i en broderskabets ånd. Skolen er til for børn og skal tjene børn som mål i sig selv.
2. **Familieforankring:** Skolens formål og virke er forankret i og forbundet til de familier, som er børn og unges fundament. Skolen skal respektere og koordinere med forældre i alle væsentlige forhold omkring børn og unges skoleliv. Forældre kender og ved som udgangspunkt bedst om deres barn. Skolen kender og ved som udgangspunkt bedst om skolens fælles liv.
3. **Helhedssyn:** Skolens formål og kultur skal være langsigtet og derfor ikke svinge som et pendul mellem fx ensidig uddannelse og ensidig dannelse. Vi skal undgå halvdannelse. Og misdannelse. Karakterdannelsesprojektet arbejder ud fra et princip om helhed i menneske- og skolesyn samt langsigtede balancer i pædagogikken.
4. **Politisk ramme:** Skolerne i et demokrati skal ikke vælge mellem eller kæmpe mod politiske rammevilkår som FNs Verdensmål, OECDs internationale uddannelsespolitik, folkeskolens formålsparagraf, nationale skoleforlig eller kommunale strategier. Karakterdannelsesprojektet arbejder ud fra et princip om, at skolerne i et demokrati - inden for de rammer og på trods af indbyggede modsætninger - skal sikre og skabe både skole, dannelse og uddannelse, der tjener både børn og unge og samfundet.
5. **Mennesketid:** Fortiden, nutiden og fremtiden skal tjene mennesker og menneskeheden på jorden. Projektet vil ikke romantisere eller overanalysere fortiden, overdramatisere nutiden eller frygte eller undervurdere fremtiden. I projektet vil vi udvise livsmod, inspireres af fortiden, leve i nutiden og være bevidste om fremtiden.
6. **Praksisnært:** Teori skal tjene personer og praksis, så al arbejde er teoretisk reflekteret, og funderet i og målrettet den helt konkrete praksis, hverdag, lærer, klasse og barn. Karakterdannelsesprojektet arbejder ud fra et princip om at alt rettes og kobles praksisnært til børn og unge, det pædagogiske personale og skolehverdagen.
7. **Huskbart og brugbart:** Karakterdannelsesprojektet ønsker at styrke karakterdannelsen for børn og unge ved at inspirere, motivere og udruste. Det lykkes kun, hvis familier og det pædagogiske personale bliver inspirerede, motiverede og udrustede på en *huskbar* og *brugbar* måde. Alle aktiviteter og indsatser skal kort sagt være forståelige, huskbare og praktisk brugbare for at få virkning og skabe virkelighed.

BILAG 3

FOLKESKOLES FORMÅLSPARAGRAF

Folkeskolens formålsformuleringer har skiftet tyngdepunkt gennem tiderne og svinget mellem dannelse og uddannelse, individ og fællesskab, det funktionelle og eksistentielle samt samfundet og arbejdsmarkedet.

1814: Ved Børnenes Underviisning skal der i Almindelighed tages Hensyn til at danne dem til gode og retskafne Mennesker i Overensstemmelse med den evangelisk-christelige lære; samt til at bibringe dem de Kundskaber og Færdigheder, der ere dem nødvendige for at blive nyttige Borgere i Staten.

1937 (og 1958): Folkeskolens Formaal er at fremme og udvikle Børnenes Anlæg og Evner, at styrke deres Karakter og give dem nyttige Kundskaber. Kristendomsundervisningen i Folkeskolen skal være i Overensstemmelse med Folkekirkens evangelisk-lutherske Lære.

1975: Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at give eleverne mulighed for at tilegne sig kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, som medvirker til den enkelte elevs alsidige udvikling. Folkeskolen må i hele sit arbejde søge at skabe sådanne muligheder for oplevelse og selvvirksomhed, at eleven kan øge sin lyst til at lære, udfolde sin fantasi og opøve sin evne til selvstændig vurdering og stillingtagen. Folkeskolen forbereder eleverne til medleven og medbestemmelse i et demokratisk samfund og til medansvar for løsningen af fælles opgaver. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed og demokrati.

1993: Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligdag må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

2006: Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder, der forbereder dem til videre uddannelse og giver dem lyst til at lære mere, gør dem fortrolige med dansk kultur og historie, giver dem forståelse for andre lande og kulturer, bidrager til deres forståelse for menneskets samspil med naturen og fremmer den enkelte elevs alsidige udvikling. Folkeskolen skal udvikle arbejdsmetoder og skabe rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi og får tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle. Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

KARAKTER DANNELSE

PER SCHULTZ
JØRGENSEN

! Men hvilke karaktertræk er i dag de væsentlige? I det "gamle samfund" var det lydighed, arbejdsomhed, stræbsomhed, sparsommelighed og gudfrygtighed, der var dominerende karaktertræk, som skulle indpodes børn og unge.

I dag skal karakterdannelse udvikle mennesker, der kan leve og udfolde sig i det åbne og individualiserede samfund. Derfor er væsentlige karaktertræk, at den enkelte skal kunne stå på egne ben, klare et vist pres, selv finde løsninger, kunne forbinde sig med andre mennesker, skabe holdbare social bånd - og kunne forholde sig kritisk og eftertænksomt til situationen. Herunder kunne bruge sine egne erfaringer.

Det betyder fx karaktertræk som vedholdenhed, selvkontrol, tillid, viljestyrke, nysgerrig og ansvarlighed.

Næste skridt er at integrere trækkene i den daglige praksis. Karakterdannelse sigter dybere og handler om personens væsens og væremåde.

Per Schultz Jørgensens i bogen om karakterdannelse (frit opsummeret).